

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Wallesz Jenő*

Cím: *Szikszay Ferenc*

Forrás: *Világ*

Bp
(Hely)

1922. 11. 28.
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Szikszay Ferenc

Idő

"1922"

Személy

SZÁZ MAGYAR ÉLET

SZIKSZAY FERENC

IRTA: WALLESZ JENŐ

Orsayban, Páristól harminc kilométerre, egy kicsi faluban, sokáig elhagyatva állt egy igénytelen külsejű, emeletes házikó, amelyet a falu népe babonás félelemmel messze elkerült. Elátkozott kastélynak hívták mindenfelé a villaszerű épületet, amely arról volt nevezetes, hogy minden lakója, sőt a gazdája és ennek minden ivadéka önkézzel vetett véget életének. Aki ide beköltözött, arra úgy nézett a falu népe, mint akinek megvannak számlálva a napjai. A kastélynak tizenhárom szobája és tizenhárom ablaka volt. Babonás szám és az öngyilkosságok megerősítették a falu parasztjait babonás hitükben.

A múlt század vége felé ebbe a kastélyba költözött be Szikszay Ferenc. Ismerte a kastély hírét, de nem hátrált meg előle. Mosolyogva szállt szembe a babonával és mosolyogva mesélte az embereknek, hogy milyen házban lakik. Szinte hiu volt arra, hogy ő az elátkozott kastély lakója. Imponált neki a saját bátorsága és jól esett neki, hogy az emberek megcsodálták a bátorságát és felvilágosultságát. De bármennyire adta a megfélemlítetlent és felvilágosultat, a lelke legmélyéből felbukkant náha egy sötét sejtelen és odaláncolta őt az öngyilkosok végzetéhez. És ez a sejtelen egyre erősödött. Pár év múlva már annyira elhatárolódott rajta, hogy nem tud szabadulni tőle. Megszerzi a revolvért, amellyel fivére agyonlőtte magát és az éjjeli székrenny mögé rejti azt a családja előtt.

Két évig őrzi a fegyvert és a harmadik évben halántékon lövi magát. A falu parasztjai összenéznek és megértően bólogatnak, mintha semmi sem lenne természetesebb, mint ez az öngyilkosság. Eltemetik őt és ezzel vége a tragédiának.

*

Ez a tragédia Orsayban csak hefejeződött, de nem ott bontakozott ki. A nagy Élet-hazugság volt az ő tragédiájának a megrendítője és ezt az Élet-hazugságot Pestről vitte magával a francia falueskába. Ha egy vidéki város kocsmárosának szülőitjeként látja meg a nyílást, belőle is kocsmáros vagy legjobb esetben

gazdatiszt lett volna. De ő Pesten nevelkedett, Pesten, a „Szikszay“-ban és a Szikszaynak sem a söntésében, hanem fehérterítékű étkezőjében. A nyolcvanas években idejárt az ország színe-jáva. A Szikszayban ebédelni vagy vacsorázni elmaradhatatlan programpontja volt a vidékinek, ha felrándult a fővárosba. Blaha-Lujzát megnézni és Szikszayban megvacsorázni — ez a két dolog annyira együvé tartozott, hogy az egyik el sem volt képzelhető a másik nélkül. Előkelő, uri levegő illatozott a termekben és ez a levegő elkábította a kocsmáros is, meg a fiát is. Az apa huszártisztet csinál a fiából s mialatt az anya a konyhában arra ügyel, hogy a rántott csirke oda ne égjen, a fia József főherceg oldalán lovagol, akinek szárnysegéde.

A kocsmáros hamarosan ráunt a dicsőségre, amelyet a fia igen drága árért szerzett neki. Szerencsére a fiu is megunja a katonásdit és otthagyja a főherceget. Festőművész akar lenni, még pedig annál az egyszerű oknál fogva, mert az apja vendéglőjébe nemcsak huszártisztek, de festőművészek is el-látogatnak. Az öreg Szikszay nem ellenzi fia tervét. Előre megrészegedik fiának világhírétől, fantáziája már ölelkezik a lángelméjű sarjadék halhatatlanságával. A kocsmáros vendégei közt hirtelen, hogy a Szikszay-gyerekéből művész lesz és a hír még el se vesztette a frissességét, amikor Szikszay Ferenc már a párisi Julien-ben rajzolja az első aktokat. A kocsmáros egyre-másra küldi Párisba a pénzt, még pedig elég sok pénzt. Egyszer meg is kockáztatja felesége előtt ezt a megjegyzést:

— Ennyi pénz árán huszártiszt is maradhatott volna.

As anya nem felelt. Nem vette észre az öreg Szikszay hangjában a méltatlankodást. Másfelé járt az esze: ügyelnie kellett, hogy a rántott csirke olyan legyen, amilyennt Hock János szereti. Mert abban az időben, a kilencvenes évek közepe táján, Hock János minden napos vendég a Szikszayban. Ott ebédel, ott vacsorázik és igen szépeket, szellemeket mond a szülőinek gyermekük tehetségéről. Talán nem teljes meggyőződése, amit mond. Talán csak kedvességéből, gyöngödségből dicséri a fiatal művész hazaküldött munkáit, hogy valamivel viszonzza a kocsmáros figyelmét, amellyel őt mindennap fogadja. És ha így lenne, ugyan ki tud oly igazságszerető lenni, hogy előbbreválnak tartja a maga meggyőződését, mint a gyermekükért rajongó szülők ezerszínű álmát, szivárványos illúzióját.

Pedig most, most kellett volna a könyörtelenség ki-méletlenné lenni. De Hock János gyöngé volt. Nagyobb veszedelmet látott a kiábrándításban, mint az álmok dédelgető ápolásában. Ha tartózkodás nélkül megmondja, hogy ekkora tehetséggel nem lehet karriert csinálni a pikturában, a tragédia nyomban bekövetkezik. Éljenek hát tovább az álmok és inkább lassu sorvadás, mint hirtelen halál okozza pusztulásukat.

*

Az álmok tovább éltek és egyelőre még sorvadásnak sem indultak. Hock János presztizs-kérdésnek tekintti Szikszay Ferenc karrierjét. Ő dicséri a tehetséget, táplálta az illúzióit, tehát felelősnek érzi magát Szikszayért. És Hock vállalta és állta ezt a felelősséget Szikszay Ferenc utolsó lehelletéig. Bárhogyan ítélje meg a kilencvenes évek krónikusa Szikszay Ferenc művészetét, azt az egyet el kell ismernie, hogy Szikszay Ferenc igen sokat használt a magyar művészetnek. Ez a haszon nem a művészetéből, hanem abból a szolidaritásból sarjadzott, amely Hockot a fiatal művészhez fűzte. Hock János Szikszaynak akart használni, de ezzel sokkal többet használt a magyar művészetnek, mint Szikszay Ferencnek. A magyar művészet forradalma ebből a barátságából indult ki. Rippl-Rónait még lemosolyogják, Ferenczyt kigunyolják, Iványi-Grünwaldot, Kernstockot egy kézlegyintéssel a sarokba tolják, Benczur és az Akadémia tekintélye még csorbitatlan és úgy látszik, nincs hatalom, amely a magyar művészet felszabadítsa az eprekerti iskola diktatúrája alól. De megjelenik Hock János könyve a művészet reformjáról és ezzel megkezdődik a felszabadulás folyamata. Zajos viták, szenvedélyes harcok kerekednek mindenfelé az országban és a harcok középpontjában keresztrefont karokkal áll az új magyar művészet kvártélyesinálója: Hock János.

Ebbe a háborúságba belesodródik Szikszay is. Párisból tizenkét képet küld a Műcsarnok kiállítására, de a zsüri csak kettőt fogad el, tizet visszautasít. Hock úgy érzi, hogy Szikszayn keresztül őt akarták megsebezni s csak annál szenvedélyesebben viaskodik a Műcsarnok vaskalaposal ellen. Ir, beszél, szónokol, előadásokat tart vidéki városokban és ezzel a megfeszített munkával hetek alatt rátereli a magyar közönség éreklődését a művészetre. Most már mindenütt művészetről beszélnek. A művészet divatba jött. De még ez sem elég Hocknak. Megalakítja a *Nemzeti Szalon-t*.

hogy piacot is teremtsen a modern magyar művészetnek. Szikszay Ferenc itt aratja első nagy sikereit. Képei tucatszámra függenek a Szalon falain és a képek előtt Hock János tart előadásokat az új művészetről. Beszél az impresszionizmusról, amely akkor már diadalokat ült Párisban és „Secessio“ név alatt meghódította Bécsset, Berlint és Münchent. Magasztalja az új irány magyar uttörőit és végül megvételre kínálja Szikszay képeit. A közönség nem tud ellenállni Hock szuggesztív erejű ékesszólásának. Szikszay képei elkelnék és a legmagyarabb kocsmáros franciáskodó fia diadalmasan áll a magyar festőművészek beérkezettjei közt. Hatezer korona a kiállítás anyagi eredménye, ami akkor igen sok pénz volt. Büszkén mutogatja az összeget és azt mondja, hogy most kezdődik az alkotások ideje, mert van pénze és nem kell erejét vásári munkára pazarolnia. De el se érte még Párist és a hatezer koronából egyetlen fillérje sincs. A nagy siker boldoggá és a boldogság könnyelművé tette. Boldogan érkezik vissza Párisba és várja a hódolatokat. Azt hiszi, hogy Páris is oly lázas az ő sikereitől.

*

De Páris érzéktelen és közönyös. Nem vesz róla tudomást. A siker mámoren oszladozik, de azért még mindig remél. Évekig jár fel és alá egy elátkozott kastély szobáiban, mint John Gabriel Borkman és várja az első vevőt. Tíz évig vár és amikor az első és egyetlen francia vásárló végre megérkezik és kétszázötven frankot ad egy képért, Szikszay idegei már fáradtak és nem bírják a munkát. Negyvenéves, de már dadog. Ha beszél, nem találja a szavakat. Ha fest, nem találja meg a színeket. Két évig vergődik így, mialatt egyebe sincs, mint az a hatszáz frank, amelyet Hock küld neki havonta. Mert Hock János még ekkor is érezte a felelősséget és vállalta is következményeit.

Ideghaja 1908-ban válságosra fordul. Orvoshoz megy, aki brómot rendel.

— Bróm, bróm, megint pattanásos lesz az arcom — mondja szomorúan a környezetének.

Nagyon hiu volt és rémülettel gondolt arra, hogy arcán kiüt a bróm és a pattanások elcsufítják arcbőrét. A brómot nem vette be, de reggel főbelötte magát.

A falu parasztjai összenéztek és csak ennyit mondtak egymásnak:

— Megint ez az elátkozott kastély.